חננאל דורני — תלמיד המכון*

סחיטת פירות שביעית

תוכן

א. **הקדמה: כללי השימוש בפירות שביעית**
1. דומיא דלאכלה
2. לאכלה ולא להפסד — א. שאסור לקלקל פירות שביעית.
ב. שאסור לשנות פירות שביעית מברייתן.
ג. שאסור לאכול פירות שביעית שלא כדרכן.

ב. **הבעיות בסחיטת פירות שביעית**
1. הפקעת קדושת שביעית.
2. הפסד הפרי.
3. אכילה שלא כדרכה.

ג. **הפקעת קדושת שביעית**
1. החילוק בין תרומה לשביעית בענין הפקעת קדושה.
2. הבנת הרמב"ם בענין זה — שיטות הגרשז"א והחזו"א.

ד. **הפסד הפרי**
1. דין משקין היוצאין מן הפירות.
א. דעת תוס' ורא"ש.
ב. דעת הרשב"א.
ג. שיטת רש"י.
ד. שיטת הרמב"ם.
ה. בירור דעת המחבר והסבר המשנה ברורה.
2. ההשלכה של דיני ברכות הפרי לדיני סחיטה.

* נכתב לעילוי נשמת הסופר ר' שלמה אשכנזי ז"ל.

ה. **אכילה שלא כדרכה.**
ו. **סיכום שיטות האחרונים.**
1. שיטת החזו"א.
2. שיטת הרב טוקצ'ינסקי.
3. שיטת הגרשז"א.

הקדמה

א. כללי השימוש בפירות שביעית

פירות שביעית ניתנו לאכילה ולשימושים נוספים, שנאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" (ויקרא כ"ה, ו'), ודרשו חז"ל:

1. "לכם לאכלה": "לכם" — לכל צרכיכם. "לאכלה" — דומיא דלאכלה (סוכה מ.)
2. "לאכלה ולא להפסד" (פסחים נב:)
3. "לאכלה ולא לסחורה" (ע"ז סב., בכורות יב:)
4. "לאכלה ולא למשרה ולא לכביסה" (סוכה מ.)

ביאור הדברים:

1. "דומיא דלאכלה" — הותרו שימושים הדומים לאופן אכילה ולא שאינם דומים לאותו אופן. האופן המותר לשימוש בפירות שביעית הוא "כל שהנאתו וביעורו שווה" — כמו מאכל, שמתבער וכלה מן העולם בזמן שהאוכלו נהנה ממנו.

וכל שאין הנאתו וביעורו שווה, יש לחלק בין שני מצבים:

א. הנאתו אחר ביעורו — לית מאן דפליג שאסור.

ב. הנאתו קודם ביעורו — מח' ראשונים:

בעל המאור על הגמ' בסוכה דף מ. (בדף י"ט: מדפי הרי"ף) מתיר ולומד מקל וחומר, וז"ל: "קדושת שביעית חלה על כל דבר שהנאתו וביעורו שווה, וכל שכן במי שנהנה בו קודם שיתבער, כגון לולב שעשוי לכבד בו את הבית," עכ"ל. כלומר ודאי שמותר לטאטא את הבית בלולב (כך היה מנהגם) בשביעית, מכיון שהנאתו קודם ביעורו — שהרי המשתמש בו נהנה מהלולב לפני כילויו וביעורו מן העולם — וזה עדיף על הנאתו וביעורו שווה.

הרש"ס בירושלמי שביעית פ"ז ה"ב בסוגית פרחי ריח מסתפק בנושא זה ונוטה להחמיר וז"ל: "וטעמא דאכילת אדם ואכילת בהמה וצביעה והדלקה — דהוי דמי לאכילה דהנאתו וביעורו שוין, אבל בריח — בשעת הנאתו ליכא ביעור" עכ"ל. לאמור הספק האם להחיל קדושת שביעית גם על פרחי ריח הוא מכיון שההנאה מהם היא קודם ביעורם מן העולם ולא בשעת הביעור — אין זה דומיא דלאכלה.

2. **"לאכלה ולא להפסד"**: נכללו בזה מספר איסורים:
   א. **אסור לקלקל פירות שביעית.** וע' רמב"ם פ"ה מהל' שמו"י הי"ז.
   ב. **אסור לשנות פירות שביעית מברייתן.**
   ל' הרמב"ם שם ה"ג: "ולא ישנה פירות מברייתן כדרך שאינו משנה בתרומה ובמעשר שני. כל שינוי פירות שביעית מברייתן נקרא הפסד הפרי ואסור.
   ג. **אסור לאכול פרי שלא כדרכו**
   אסור לשנות מצורת ההשתמשות הרגילה בפרי. וכתב הרמב"ם שם בהלכות ב' וג' — "לאכול דבר שדרכו לאכול ולשתות דבר שדרכו לשתות כדין תרומה ומעשר שני... דבר שדרכו ליאכל חי לא יאכלנו מבושל ודבר שדרכו להיאכל מבושל לא אוכלין אותו חי וכו'".
   בענין מהו הגדר של "דרכו בכך" נדון בהמשך.

3.4. לאכלה ולא לסחורה ולא למשרה ולא לכביסה — לא נרחיב בהן שאינן מענין מאמר זה.

ב. **הבעיות בסחיטת פירות שביעית**

בהפיכת אוכל למשקה ע"י סחיטת פירות שביעית יש לכאורה כמה בעיות:

1. הפקעת קדושת שביעית

משנה שביעית פ"ח מ"ב: "שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה, לאכול דבר שדרכו לאכול, ולסוך דבר שדרכו לסוך... **וכן בתרומה ובמעשר שני**, קל מהם שביעית שניתנה להדלקת הנר".

משמע מהמשנה שתרומה ומעשר שני שוין בכל לדיני שביעית, למעט הדלקת הנר (וע' פאת השולחן סי' כ"ד סק"ג). והנה במשנה תרומות פ"א ה"ב כתוב: "אין עושין תמרין דבש, ולא תפוחים יין, ולא סתוניות חומץ ושאר כל הפירות אין משנים אותם מברייתן בתרומה ובמעשר שני, אלא זיתים וענבים בלבד". ומסביר הרמב"ם בפירושו על המשניות: "אלא הזיתים והענבים בלבד, למאמר ה' יתברך כל חלב דגן תירוש ויצהר (במדבר י"ח) ותירוש הוא היין ויצהר הוא השמן וקראו הכתוב ראשית, כמו שנקרא הביכורים ראשית **וחייב אותה בתרומה, לפיכך מותר להוציא מהם משקה** וכו'. משמע מדבריו שדוקא זיתים וענבים מותר לסחוט, כי גם בהיותם משקה חלה עליהם חובת תרומה מפאת חשיבותם, אך שאר פירות תרומה, **הקדושה נפגמת מהם ע"י סחיטתן ואסור לסחטן**. כך אולי יהיה גם בשביעית המקבילה בדיניה לתרומה כנ"ל. וכן משמע עוד מהרמב"ם בפ"י מהל' מאכלות אסורות הכ"כ: "הטבל, שביעית, ועורלה משקין היוצאין מפירותיהן אסורין כמותן ואין לוקים עליהם, חוץ מיין ושמן... שלוקים עליהם כדרך שלוקים על הזיתים ועל הענבים שלהם". משמע שהמשקין הנסחטין אסורין באכילה, אך קדושה לא חלה עליהם אחרי סחיטתן. והראיה שאם אכלם — אינו לוקה עליהם, ואם הם עדין בקדושתן מדוע אין לוקים על אכילתם? ויש ל:הן: א. האם הבנה זו ברמב"ם מוכרחת?

ב. אם כן, האם יש בכלל איסור בהפקעת קדושת שביעית מהפירות כמו שיש בדיני תרומה?

2. **הפסד הפרי**

בנושא זה יש לדון משני היבטים:

א. **דין המשקה** — בענין המין היוצא מהפירות, האם אפשר להגדירו כגוף הפרי ממש, וממילא אין לכאורה בעיה בסחיטת הפרי שכן אינו מפסידו. או שמא דין המין אינו אלא כזיעה בעלמא ולא גוף הפרי ממש, ואז ודאי שיש הפסד פרי בסחיטה — הפיכתו מפרי לזיעה.

ב. **הנאתו אחר ביעורו** — בהמשך לנ"ל, אם המין היוצא מהפירות מוגדר כזיעה, א"כ הפרי מבוער מן העולם בזמן הסחיטה, וכל ההנאה ממנו היא רק אחר היותו משקה ולא פרי, ויוצא א"כ שהנאתו אחר ביעורו, והרי שימוש באופן זה נאסר לכו"ע כנ"ל?

3. **אכילה שלא כדרכה**

בגמ' מסכת פסחים דף כ"ד ע"ב מופיעה מחלוקת בין ר' זירא לאביי כיצד להסביר את החילוק שבין ענבים וזיתים לשאר פירות. מדוע רק על שתיית זיתים וענבים לוקים בערלה?

ר' זירא סובר שחילוק זה הוא שמכיון **ששאר פירות אין דרך לאכלם בצורת משקה**, אלא דרכם להיאכל כפרי ממש, משא"כ **זיתים וענבים שעיקר דרכם להיאכל כמשקה** — כיין ושמן. ולכן מי שסחט שאר פירות ערלה אינו לוקה כי "כל איסורים שבתורה אין לוקים עליהם אלא דרך הנאתם".

אביי חולק וסובר שאם התנא רצה להשמיענו את החילוק בין "דרכם בכך" או "אין דינם בכך" היה צריך לתת דוגמא נחרצת לאכילת פרי שלא כדרכן, כגון שבישל אגוזים או אפרסקים ואכלם (רש"י), אלא על כרחנו התנא בא להשמיענו דין אחר **שהמשקה היוצא מן הפירות אינו אלא זיעה בעלמא** ולא פרי, ומכיון שכך אינו לוקה שהרי סוף סוף לא אכל פרי, למעט יין ושמן שדינם כפרי ממש.

מדברי הגמ' משמע שאביי אינו חולק על ר' זירא בעקרון שאין דרך בשתיית מי פירות, אלא רק בשאלה איזה חידוש בא התנא להשמיענו. אם כך, אולי יהיה אסור לסחוט פירות שביעית שנאסר בהם שימוש שלא כדרכם?

להלן הדיון בבעיות שהועלו לעיל:

ג. **הפקעת קדושת שביעית** האם אסור להפקיע פירות שביעית מקדושתן? לכאורה יש לאסור סחיטת פירות שביעית מתוקף ההשוואה בין דיני תרומה לדיני שביעית, וכמו שתרומה אסור להפקיעה מקדושתה שנאמר: "ושמרתם את משמרת תרומתי", כך יהיה גם בשביעית.

במנחת שלמה סי' מ"ו דוחה זאת הגרשז"א משני טעמים:

1. בדיני קדושת שביעית יש "קולות" שלא קיימות בתרומה, וממילא אין הכרח ללמוד מתרומה על שביעית ולאסור הפקעת קדושה. הקולות:

(א) מדאורייתא מותר לטמא פירות שביעית, שהרי אין איסור מהתורה לסוך שמן שביעית בידים טמאות, משא"כ בתרומה.

(ב) מדאורייתא מותר להאכיל את העכו"ם בפירות שביעית, משא"כ בתרומה.
2. יתר על כן, בתרומה אנו מוזהרים לשמור על קדושתן ולאכלן בקדושה שנאמר: "ושמרתם את משמרת תרומתי", אך בשביעית לא מצינו שום חיוב כזה.
נמצאנו למדים שב"לאכלה ולא להפסד" של שביעית אין הקפדה על הפקעת קדושה מהפירות, אלא הקפדה על הפסד ממש. יסוד איסור הפסד הפירות לא מונח בקדושת הפירות, אלא בכך שפירות שביעית הינן הפקר מעיקרא, והתורה שהתירה לנו לזכות בפירות אלו מההפקר, התירה לנו זאת לתכלית מסויימת של אכילה, שנאמר: "לכם לאכול" ולא להפסידם. (רעיון זה של "לאכלה ולא להפסד" מופיע גם ברש"ס בענין אחר, על ירושלמי פרק ז' ה"א:
"המחליף שמן בשמן אין מדליקין בו" פי', אסור להדליק בשמן השני שמהווה דמי שביעית. למרות שבראשון מותר להדליק, החמירו בדמים יותר מבפרי עצמו. ומסביר הרש"ס שם: "דכיון דלא אהני בחליפין, קנסוהו רבנן דלא ידליק בו אלא אכלנו". פי', איסור ההדלקה הוא קנס מכיון שעשה עסקת חליפין ללא שום תועלת, ולא לשם כך התורה התירה לו לזכות אלא רק לשימוש שהוא "לכם לאכול".)

2. **ההבנה בדברי הרמב"ם**

על אף הנזכר לעיל, מפשטות לשון הרמב"ם משמע שבשביעית כמו בתרומה מותר לסחוט רק זיתים וענבים, אך שאר פירות, אפי' מיני פירות העומדים לסחיטה ושדרכם בכך ואינו מפסידם ממש, אסור לשנות אותם מברייתן, בגלל הפקעת הקדושה מהפירות ע"י הסחיטה. כך מבין ברמב"ם המבי"ט בקרית ספר בה"ל תרומות פ"י הכ"ב. יוצא לכאורה שדברי הרמב"ם שם שמשקין היוצאין משאר פירות אסורין ואין לוקים עליהם, הכוונה אסורין באכילה — וממילא אסור לסחוט. ואין לוקין עליהם כי פקעה הקדושה מהם, וזו סיבת האיסור לסחוט, מפני שמפסידם. ויש לשאול על הבנה זו ברמב"ם, שהרי שביעית ניתנה גם לצביעה (רמב"ם פ"ה ה"א), ואם צביעה הותרה בפירות שביעית, קל וחומר שיהיה מותר לסחוט, שהרי שתיה היא הנאה מעליא מצביעה?
אך יש לחלק בין צביעה לשתיה. בצביעה קדושת שביעית מבוערת מן העולם בזמן הצביעה דהיינו הנאתו וביעורו שווה, כל' רש"י בב"ק ק"א: "בזמן רתיחת היורה, כלה השורש וקולט הצבע, נמצא הנאתן וביעורן שווה" עכ"ל. ואילו בשתיה ההנאה היא בזמן השתיה, וקדושת שביעית פקעה קודם לכך בזמן הסחיטה, נמצא שהנאתן אחר ביעורן, ושימוש באופן זה נאסר בשביעית אע"פ ששתיה הנאה מעליה היא מצביעה.
הסבר זה טוב לפי פירושו של רש"י בצביעה, הסובר שההנאה היא בזמן הצביעה ולא בזמן הלבישה, וכן "שחזותא לאו מילתא", פי', שאין בצבע הנראה לעין ממשות כלשהי, כל הביעור התבצע כבר בזמן תהליך הצביעה בה בשעה שהאדם הצובע נהנה. גם לתוס' הסוברים "חזותא מילתא" ושבתהליך הצביעה לא חל כל ביעור, לא קשיא מידי, שכן גם לדעתו ההנאה והביעור באין כאחד, שההנאה היא מהלבישה ולא מתהליך הצביעה, והביעור הוא תוך כדי הלבישה כשהצבע מתאדה. וע"ע חזו"א שביעית סי' כ"ה אות ל"ב אמצע ד"ה "ויש".

נחזור, א"כ, להבנתנו ברמב"ם שאולי אסור לסחוט פירות בשביעית, כי הוא מפקיע מהם את קדושתם ע"י כך, וההנאה באה רק אחרי ביעורן — בזמן השתיה.

שיטת הגרשז"א (במנחת שלמה סי' מ"ו) בהבנת הרמב"ם.

אין הכרח ללמוד כך ברמב"ם — שאסור לסחוט פירות שביעית, ושתי שיטות יש בהבנתו:

א. **שיטה א:**

למדנו ברמב"ם "הטבל והחדש וההקדש וספיחי שביעית והכלאיים והערלה, משקין היוצאין מפירותיהן אסורין כמותן ואין לוקין עליהם". אין כוונת הדברים שאסורין כמותן באכילה ושאין לוקין עליהם מכיון שהקדושה פקעה מהפירות, אלא "אסורין כמותן" הכונה שאסור לאכלן, וכן במובן שקדושתן לא פקעה מהן, והיא עדין חלה על המשקין, אלא שהתורה מיעטה איסור מלקות — קולא המתיחסת לשאר המקרים המופיעים במשנה, אך לא לשביעית, כי ממילא אין דין מלקות על איסורים בשביעית. יוצא א"כ, ש"לאכלה ולא להפסד" — הכוונה שיתכן שאסור להפסיד את הפרי מקדושתו, אך אין בסחיטת הפרי משום הפקעת הקדושה ממנו, וממילא אין הכרח להסביר ברמב"ם שאסור לסחוט מדין הפקעת קדושת שביעית.

ב. **שיטה ב:**

הדיוק הנ"ל של "ואין לוקין עליהן", דהיינו שאין לוקין בגלל שקדושת שביעית פקעה מהפירות, הוא נכון — גם בערלה וגם בשביעית. אך אין בזה משום הפסד הפרי כי אין איסור להפקיע קדושת שביעית מהפירות, וראיה מדין צביעה בפירות שביעית, אליבא דתוס' הנ"ל. מיני צובעין מותר לצבוע מהן בשביעית אפי' אם הם מאכל אדם, וכאמור לעיל, למ"ד "חזותא מילתא" הנאתו וביעורו שוין מתקיים בזמן הלבישה, ובכל זאת מותר על אף שקדושת שביעית פקעה מהפרי במהלך הצביעה, כמו שלומד הכסף משנה בפ"ז מהל' שמו"י הי"ג, שכשצובע קודם זמן ביעור הוי ליה כמבוער, כי הקדושה פקעה.

יש שני סוגי "ביעור". ביעור הנעשה ע"י הפקעת הקדושה, וביעור זה פוטר אותי מלבער את הבגד בזמן שכלה מן השדה הפרי שבו צבעו, ויש ביעור פיסי, ממשי, שהצבע מתכלה מן הבגד — והוא הצריך שיהיה בזמן השימוש כדי לקיים הנאתו וביעורו שוין.

וכמו שבצביעה אין איסור להפקיע קדושת שביעית מהפירות, כך נוכל לומר גם בענין סחיטה, שעל אף שסחיטה מפקיעה קדושת שביעית מהפירות, אין בכך משום הפסד הפרי, ואין בכך משום הנאתו אחר ביעורו. וקל וחומר — אם אותו משקה היוצא מהפרי הנסחט היה ממין הצובעין, היה מותר לצבוע בו ולסחוט את הפרי לשם כך, כל שכן במין פרי הראוי לשתיה — שהיא הנאה מעליא מצביעה — שיהיה מותר לסוחטו. ובשתיית הפרי מתקיים הנאתו וביעורו שווה, אע"פ שהקדושה פקעה כבר קודם לכך, בזמן הסחיטה.

לסיכומם של דברים, הרמב"ם שהשווה בין דין תרומה לשביעית, עשה כן רק לענין

של איסור הפסד הפירות, אך לא לכל הדינים באופן גורף. ובשביעית מקפידים רק על הפסד ממשות הפרי ולא הפסד הקדושה, משא"כ בתרומה שם נאמר: "ושמרתם את משמרת תרומתי".

ג. **שיטת החזו"א בהבנת הרמב"ם.**

החזו"א בשביעית סי' כ"ה אות ל"ב כותב: "והרמב"ם כתב דין שביעית בפ"י מהל' מאכלות אסורות הכ"ב לענין ספיחין, ונראה דמודה הרמב"ם, שגם לענין קדושת שביעית איירי בברייתא, אלא נקט מידי דאיסור אכילה, והנה הנסחטים מתפו"ז וחברותיהם ודאי יש בהן קדושת שביעית" עכ"ל. פי', מה שכתוב בברייתא "אסורין כמותן" הכוונה שאסורין באכילה וכן אסורין בגלל שקדושתן שלא פקעה מהן. החזו"א מבין שאסור להפקיע קדושת שביעית מהפירות, כי ע"י כך מפסיד את הפרי קודם ההנאה ממנו. ומכיון שבנדון דידן הקדושה לא פוקעת מהפרי ע"י הסחיטה ("אסורין כמותן"), מצד זה אין איסור לסחוט פירות שביעית גם לפי הרמב"ם.

ד. **הפסד הפרי**

דין המשקין היוצאין מהפירות

הגמ' בברכות דף ל"ח: "ואמר מר בר רב אשי, האי דובשא דתמרי, מברכין עליה שהכל נהיה בדברו, מאי טעמא? זיעה בעלמא הוא. דובשא דתמרי זה תמרים שמיעכום ורסקום לגמרי, וברכתו שהכל שאינו נקרא עוד פרי לברך עליו ברכתו ברכת העץ אלא זיעה.

ובגמ' שם בדף ל"ט: "אמר רב פפא, פשיטא לי מיא דסלקא כסלקא" דהיינו מים שבושלו בהם ירקות (מרק ירקות) מברכין עליהם בורא פרי האדמה. ויש להבין מהו ההבדל בין מי־שלקות לבין דובשא דתמרי המקביל למשקין היוצאין מן הפירות ע"י סחיטה.

יש מחלוקת ראשונים בענין הגדרת זיעה — המהווה קריטריון לקביעת ברכת שהכל במקום ברכת הפירות.

א. **דעת תוס' והרא"ש**

התוס' שם בד"ה "האי דובשא דתמרי" אומר: "וכן משקין מכל מיני פירות בר מתירוש ויצהר כדאמרינן גבי ערלה". עכ"ל. לפי התוס', כל מיני משקין היוצאין מן הפירות מברכין עליהן "שהכל", חוץ ממשקה היוצא מזיתים או מענבים — התירוש והיצהר — שברכתם בופה"ע. ויש להבין מדוע יצאו תירוש ויצהר.

התוס' שם בדף ל"ט ד"ה "מיא דסלקא" מתייחסים לחילוק בין דובשא דתמרי לבין מיא דסלקי וז"ל: "מברכין עליה (מיא דסלקא) בורא פרי האדמה. אע"פ שאין בה אלא מים וטעם הירקות, מברך עליהן כאשר מברך על הירקות. אע"ג דאמרינן לעיל דמי פירות זיעה בעלמא הוא — יש לחלק" עכ"ל. התוס' מחלקים בין המקרים, אך לא מפרטים מהו הטעם לחילוק זה.

הרא"ש שם בד"ה "מיא" כותב ביתר פירוט וז"ל: "... דקי"ל דמיא דכולהו שלקי כשלקי, ומברכין עלייהו בורא פרי האדמה, ואע"פ שאין בו כי אם המרק וטעם

הירקות, מברך כמו שמברך על הירקות עצמן. ולא דמי למי פירות דאמרינן לעיל דזיעה בעלמא הוא, לפי שהמשקה אין לו טעם הפרי, ואפשר שאם בושל הפרי ונכנס טעם הפירות במים מברך עליהן בורא פרי העץ". עכ"ל.

לפי הרא"ש, וכן נראה מתוס', הגדרת המיץ היוצא מהפרי תלויה בבישול. אם הפרי בושל, נכנס טעם הפירות במים, וטעם כעיקר, ולכן המים מקבלים את ברכת הפרי, כמו מיא דשלקי. אך כאשר לא היה בישול, כגון מיץ הנסחט מהפירות, הרי הוא זיעה בעלמא, ואין כאן טעם כעיקר ומברך על המשקה היוצא "שהכל" כמו דובשא דתמרי בגמ'.

ב. **דעת הרשב"א.**

הרשב"א בדף ל"ח ד"ה "דבש" חולק על אבחנה זו, ומחלק חילוק אחר בין מי פירות למי שלקות. וז"ל: "אלא משמע דטעמא קא דרשינן, דכיון דלא האיל שם תרומה אסחיטת הפירות לבד מיין ושמן... ולא דמיא (מי פירות) למיא דשלקי ומיא דשיבתא, דהנהו כיון דרוב אכילתן הוא ע"י שליקה — מי שליקתן כמותן. הא כל מיליה דלית דרכיה למשלקיה ולא למסחטיה, אלא למיכליה בעיניה, בהנהו לא אמרינן שיהיו מימיהן כהן. והא דקא כאיל הכא ושאר כל מי פירות, לאו פירות שדרכן להשלק קאמר..." עכ"ל.

החילוק שמחלק הרשב"א בין מי שלקות למי פירות הוא האם דרך הפרי בכך. דהיינו: פרי שדרכו להיאכל מבושל כגון תפוח אדמה, אם בושל במים, ברכת המים תהיה כברכת הפרי — כך במרק ירקות. אך אם בושל פרי שאין דרך לאוכלו מבושל כגון רימונים, המים לא יקבלו את ברכת הפרי, אלא ברכתם "שהכל".

סיכום מח' הרא"ש והרשב"א.

הרא"ש והרשב"א חולקים בהגדרת "זיעה" — שברכתה "שהכל".

תוס' ורא"ש — משקה היוצא מהפרי ללא תהליך בישול — (כגון סחיטה).

רשב"א — משקה היוצא מפרי שאין דרכו בכך.

נפק"מ: מיץ היוצא מרימון שבושל במים.

תוס' ורא"ש: בופה"ע כי בושל.

רשב"א: שהכל כי אין דרכו בכך.

מהגמ' בפסחים כ"ד: — מח' ר' זירא ואביי המובאת לעיל, משמע שרק תירוש ויצהר מקבלים את דין הפרי, אך שאר פירות אינם אלא זיעה בעלמא.

שואלים התוס' בד"ה "אלא", מדוע צריך היה ר' זירא לנמק שמשקין היוצאים מתותים, תאנים ורימונים הן זיעה בעלמא ומשום כך לא לוקין עליהם, הרי יש גזירת הכתוב רק לתירוש ויצהר, ולא שייך לחייב מלקות על שאר מי פירות?

עונים שם התוס', שמן הדין גם תירוש ויצהר הם זיעה בלבד, אלא שמגזה"כ למדנו שחשיבותם מקנה להם את דין הפרי שלא כשאר מי פירות, ולכן לוקין עליהן.

אך קשה מדוע ר' זירא מגדיר את כל המשקין כזיעה, הרי לשיטתם של התוס', זיעה זה רק משקה שיצא מהפרי ללא בישול, וכל משקה שיצא מהפרי דרך בישולו — ואף המים שהפרי בושל בהם — דינם כפרי עצמו, כי טעם כעיקר. התוס' נשארים שם בצ"ע.

הרשב"א מביא גמ' זו כראיה לדידו שמשקין שאין דרך להוציאם מהפירות אינם אלא זיעה בעלמא, וברכתו "שהכל".

ג. **שיטת רש"י**

מרש"י בפסחים ניתן אולי ללמוד שאין דעתו כדעת התוס'.

בגמ' שם, אביי חולק על ר' זירא וטוען שהמשנה לא באה ללמדנו ענין של "דרכו בכך", אלא שמשקין היוצאין מפירות אינם אלא זיעה: "א"ל אביי בשלמא אי אשמעינן פרי גופא דלא קאכיל ליה דרך הנאתו שפיר, אלא הכא משום דזיעה בעלמא הוא".

רש"י בד"ה "בשלמא" אומר: "דאם אכיל שלא כדרכו, כגון שבישל אגוזים או פרסקין ואכלן ואשמעינן דלא מחייב". הדוג' שרש"י נותן לשימוש שלא כדרכו שיגרום למשקה שלא לקבל את דין הפרי, היא בישול אגוזים ואפרסקים שאין דרך לבשלם. מכאן לא נראה שדעתו כתוס', שהרי לפי התוס' לא משנה סוג הפרי, אלא ברגע שהוא בושל אנו אומרים טעם כעיקר, והמשקה מקבל את דין הפרי.

ד. **שיטת הרמב"ם**

הרמב"ם בפירושו למשניות על המשנה הנ"ל בתרומות פי"א ה"ג כותב: "ואינו לוקה אלא על הזיתים והענבים בלבד כמאמר ה' יתברך כל חלב דגן תירוש ויצהר, יקראו הכתוב ראשית... וכן מי שלקח פירות ערלה ויוציא מהן משקה וישתה אותו המשקה, אינו חייב מלקות מן התורה אלא אם הוא משקה הענבים או הזיתים, כי כן מנהגם היה להוציא מהם המשקה..." עכ"ל.

דהיינו, לפי הרמב"ם ישנן שתי סיבות הקשורות זו בזו לתת לתירוש ויצהר את דין הפירות:

א. גזירת הכתוב.

ב. דרכם בכך.

נראה מכאן שדעתו כרשב"א, ובפי' פסק כן בהל' ברכות פ"ח ה"ב:

"הסוחט פירות והוציא מהן משקין מברך עליהם בתחילה שהכל ולבסוף בורא נפשות חוץ מן הענבים והזיתים..."

ובה"ג שם: "פירות או ירקות שדרכן להיאכל חיים, אם בשלן או שלקן מברך עליהן בתחילה שהכל ולבסוף בו"נ.

ה. **בירור דעת המחבר**

בבואנו לדון בדעת המחבר בענין דין משקין היוצאין מן הפירות יש לכאורה סתירה בדבריו.

בסי' ר"ב סע' ה' כתב: "ועל משקין היוצאין מכל מיני פירות חוץ מזיתים וענבים — מברך שהכל". סתם כתוס' ולא תלה הדבר בדרכו בכך או לא.

שם בסע' י': "פירות שבשלן במים, אע"פ שנכנס טעם הפרי במים — מברך שהכל, והרא"ש כתב דאפשר שאם נכנס טעם הפרי במים מברך בורא פרי העץ". — תולה הדבר במח' הרשב"א והרא"ש.

ובסי' ר"ה סע' ג': פירות — אם סחטן, אינו מברך על אותם משקין אלא שהכל". שוב סתם כתוס' וכרא"ש.

המשנה ברורה שם ס"ק י"ד כותב שמסתימת דברי המחבר בהלכה האחרונה משמע שמברך "שהכל" גם על פירות שדרך לסחוט אותם, ובשעה"צ או' כ"א הוא מתייחס לסתירה הנ"ל וז"ל: "... וכשיטת הרא"ש שם עי"ש, דכן נראה מסתימת המחבר, ואף דהמחבר תלה הדבר בר"ב ס"י בפלוגתא, וכאן סתם כהרא"ש, משום דבשהכל יוצא בדיעבד לכו"ע, ולפי זה לכאורה בדיעבד, אם בירך בופה"א יצא", עכ"ל. מדבריו יוצא, שהמחבר בפשטות תופס כמו הרא"ש שמשקין היוצאין מהפירות ע"י סחיטה לענין ברכות — ברכתן שהכל, שלכו"ע (גם לרשב"א) יוצא בדיעבד בברכה זו. ומכיון שהמחבר הביא בדבריו גם את הרשב"א וסתם כמוהו, הרי שאם בירך על המשקה את ברכת הפרי, יצא בדיעבד.

יוצא א"כ, שפסיקת המחבר עפ"י ההסבר הנ"ל, הונחתה עפ"י הכלל שבברכת שהכל יוצאים ידי חובה בדיעבד לפי כולם, אך לא בגלל שדעתו שהמשקה היוצא מהפרי הוא זיעה בעלמא. ויתכן שהוא נוקט כרשב"א, שהמשקה אכן נקרא גוף הפרי.

לענין שביעית אבחנה זו חשובה ומהותית, האם הפרי נפסד והפך מפרי לזיעה או שהוא נשאר ברמתו כגוף הפרי ממש.

(כך יוצא מדברי שעה"צ שם, אך במשנה ברורה סי' כ"ב סקמ"ז הוא כותב שמשקה היוצא מהפרי הוא זיעה בעלמא).

הלכה נוספת בענין זה מופיעה בסי' ר"ח סע' ז' בענין רסק פירות. המחבר פוסק לברך בופה"ע, והרמ"א בהתייחסו לריבת פירות (פוידל"א) כותב: "הנקרא פוידל"א מברכין עליהן בופה"ע וי"א לברך עליהם שהכל, וטוב לחוש לכתחילה לברך שהכל, אבל אם בירך בופה"ע יצא, כי כן נראה עיקר (וכך פוסק החזו"א כפי שיבואר לקמן).

2. **ההשלכות לדין סחיטה בשביעית**

מהעולה עד כאן ניתן להסיק מס' מסקנות לענין סחיטת פירות שביעית:

תוס' ורא"ש — מיץ הנסחט הריהו כזיעה בעלמא ואינו כגוף הפרי, וממילא יתכן וסחיטה תיקרא הפסד הפרי ותיאסר בשביעית.

רשב"א — תלוי בסוג הפרי שנסחט. פרי שדרכו בכך — מיץ היוצא ממנו חשוב כגוף הפרי, ולא יהיה זה הפסד לענין שביעית. פרי שאין דרכו בכך — הסחיטה תהפוך אותו לזיעה, וממילא נפסד ויהיה אסור לסוחטו.

הרמב"ם וכנראה גם רש"י תפסו כרשב"א.

המחבר הביא לדינא בענין ברכות גם את הרא"ש וגם את הרשב"א, אך נראה שאינו חולק על העקרון של הרשב"א, וסחיטת פירות שביעית אינה מפסידתן.

המשנה ברורה מבין במחבר כרא"ש וכתוס'.

ה. **אכילה שלא כדרכה**

משמעות "דרכו בכך"

יש לדון בהגדרה זו שעל בסיסה פוסק הרשב"א בדיני סחיטת פירות.

א. האם חז"ל קבעו לנו מה נקרא דרכו בכך, ויותר אין לשנות מדין זה אף אם הנוהג

השתנה בדורות מאוחרים? אם כן, משמע שאין פירות העומדים לסחיטה למעט זיתים וענבים, כך נראה מהמשנה בתרומות המובאת בפסחים כ"ד: ובפי' הרמב"ם על משנה זו, (וכן משמע משבת קמ"ד:)

ב. מהו הרוב שעל פיו נמדד דרכו בכך. האם זה רוב בני אדם שמשתמשים כך בפירות, או שרוב תשמישו של הפרי בכך?

החזו"א בשביעית סי' כ"ה אות ל"ב כותב שאין מתחשבין בדורות עברו, ואם נשתנה המנהג בדור מן הדורות, נשתנה הדין. ועוד כתב שהרוב שמדובר בו זה **רוב בני אדם** ולא רוב תשמישו דהיינו, אפי' אם אין רוב תשמיש הפרי בכך, ורוב בני־אדם אינם נוהגים כך בפרי, אלא שלרוב בני אדם ניחא במשקין היוצאין מהפרי כמו שניחא להם מהפרי, הפרי יקרא עומד לסחיטה. יתירה מזאת, לענין ההגדרה של "דרכו בכך" מספיק הנוהג באותו מקום בו מדובר, גם אם מקום זה הוא מיעוט לכל העולם. אלא שזה בתנאי שאם שאר העולם היה בתנאי אותו מקום, גם הוא היה נוהג כך.

לסיכום, דין "דרכו בכך": א. כל דור ומנהגו.

ב. שרוב בני אדם ניחא להם בשימוש באופן זה.

ג. מספיק רוב של מקום בלבד.

ו. סיכום שיטות האחרונים

1. שיטת החזו"א

"משקין היוצאין מפירותיהן" — כל דין סחיטה נאמר רק במקרה שהאדם הסוחט נזהר שיצא רק מיץ צלול — כמו דריכת ענבים ומסיקת זיתים, ולא שיצא מגוף הפרי לקערה. באופן זה חולקים התוס' והרא"ש, ודעתם שהמשקה אינו אלא זיעה בלבד. אבל אם סוחט את הפרי תוך כדי מסמוסו לתוך הקערה, זה **יוצא כבר מגדר סחיטה** ונכנס לדין ריסוק. כמו "טרימא" — רסק תמרים, שלא מרוסק לגמרי ומברכין עליו בופה"ע לכו"ע. כדברי הגמ' בברכות ל"ח "טרימא מברכין עלוייהו בופה"ע, מאי טעמא? במילתייהו קיימי כדמעיקרא". דהיינו בסחיטה כזו, גדר המשקה שמעורב בו חתיכות קטנות מהפרי כגוף הפרי ממש, ובכך לא חולקים התוס' והרא"ש על הרשב"א.

מן האמור לעיל עולה, שסחיטה כדרך שרגילים רוב בני האדם לסחוט, שהפרי נכנס לקערה עם המיץ, ונשארת רק קליפת הפרי — המשקה מקבל את דין גוף הפרי. ומותר לסחוט באופן זה בשביעית, שכן אינו מפסיד את הפרי בכך, וממילא הנאתו וביעורו שוין — בזמן השתיה. אך סחיטה באופן שהמיץ יוצא צלול ונקי — לרשב"א מותר לסחוט בפרי שדרכו בכך, ולתוס' אסור.

אך יתכן לומר שגם לפי הרא"ש מותר לסחוט, ויודה הרא"ש לרשב"א אף במקרה של מיץ צלול לגמרי, שפרי שעיקר דרכו בסחיטה, כגון לימון, ייחשב גוף הפרי גם אחרי הסחיטה. כך מבין החזו"א. הרא"ש שנימק את דבריו בכך שבבישול טעם כעיקר, דיבר על ירקות שבישלן לצורך אכילת הירקות, ולא לצורך שתיית המים שבהן בושלו. למים אלה צריך לתת טעם מיוחד מדוע תשתנה ברכתם לברכת הפרי. (החזו"א

מביא ראיה לדבריו מדין סוכר שהטור פסק שברכתו בופה"ע). יתכן שזו הסיבה שאין הכרעה מוחלטת בל' הרא"ש שכתב: "ואפשר שאם בושל הפרי ונכנס טעם הפירות במים מברך עליהם בופה"ע."

ומכיון שאין הכרח לומר שהרא"ש והרשב"א חלוקים, למעוטי בפלוגתא עדיף. ולפי זה מותר גם לפי הרא"ש לסחוט מיץ צלול מפירות שעיקר דרכן לכך, כגון לימון.

2. **שיטת הרב טוקצ'ינסקי** (ספר השמיטה פרק ז' הערה 3)

הרב טוקצ'ינסקית נוטה לאסור לסחוט פירות שביעית כגון תפוזים ולימונים וכיוצ"ב, בגלל מספר בעיות אשר חלק מהם נדונו לעיל:

א. **האיסור לאכול פרי שלא כדרכו**

תמרים מאז ומעולם עמדו לעשות מהם דבש, ואף־על־פי־כן אסור לעשות מהם דבש בשביעית — עפ"י המשנה בתרומות פי"א מ"ג שהובאה לעיל. מה אם־כן הרבותא שהשתנה המנהג בחלק מהפירות, ונוהגים עתה לאכלם אחרי סחיטתם?

ב. **האיסור לשנות פרי מברייתו**

כל מה שהותר בתרומות היה רק זיתים וענבים משום גזיה"כ שהן ורק הן נקראים גוף הפרי גם אחרי סחיטתם, בהיותם תירוש ויצהר. מכאן משמע שלשאר הפירות אין דין של גוף הפרי, וסחיטה בשביעית משנה אותם מברייתן.

ג. **משום הפקעת קדושת שביעית**

כל משקה היוצא מהפירות, למעט זיתים וענבים, לא חלה עליו קדושת שביעית, והפקעת פרי מקדושת שביעית שלו הינה הפסד הפרי.

ד. **משום הפסד**

כל משקה היוצא משאר פירות נקרא זיעה ולא גוף הפרי (מהטעם הנ"ל), א"כ הרי הוא נפסד בסחיטתו?

למרות כל הנ"ל אין הרב טוקצ'ינסקי אוסר, וכותב שאינו רוצה לקבוע דין במסמרות, אך כמובן שנטייתו לאסור. ויתכן שאינו אוסר ממש בגלל חלק מן הטיעונים שהועלו לעיל.

3. **שיטת הגרשז"א**

על פי הבנתו ברמב"ם פוסק הגרשז"א שמותר לסחוט תפו"ז ולימון ואשכוליות של שביעית כדי ליהנות מן המשקין היוצאין מהן. אך צריך להזהר שלא לאבד בידים מה שנשאר בקליפה.

בסוף דבריו מעלה הגרשז"א ספק, שאולי יש מקום לאסור סחיטת פירות שביעית, בגלל שהפרי הנשאר בקליפה (השאריות שלא נופלות לקערה) נמאס לרוב בני אדם, ואז יצא שהפסדנו פרי של שביעית הפסד ממשי בגופו ולא רק מענין קדושתו.